

KUNGL. VITTERHETS
HISTORIE OCH
ANTI KVITETS AKADEMIEN

ÅRSBOK 2018

STOCKHOLM 2018

TORE FRÄNGSMYR

LEDAMOTEN AV DEN filosofisk-filologiska klassen, professor emeritus Tore Frängsmyr avled den 28 augusti 2017, vid 79 års ålder. Han invaldes i Akademien 1997 som ledamot nummer 444.

Tore Frängsmyr föddes den 8 juli 1938 i Sjöbotten utanför Skellefteå. Han växte upp i ett småbrukshem; ett litet hemman med blott två kor och en gris. Han var femte barnet i en syskonskara på åtta, och fadern försörjde sin stora familj som sågverksarbetare.

Herr Strömholm och Bo Sundqvist skrev i sin runa i ”Norran”:

I det tidiga 2000-talets svenska litterära landskap hade härstamning från Västerbotten samma klang som ett värmländskt påbrå hundra år tidigare. Trots djupgående skillnader i både mentalitet och social struktur mellan det bondefromma livsallvaret i de karga norrlandsbygderna och det frejdiga kavaljerslynnnet i väst växte på båda håll fram en betydande litteratur men också en livskraftig humanistisk forskning. Hos [...] Tore Frängsmyr flöt de västerbottniska livskällorna samman på ett fruktbart sätt.

Redan i de yngre tonåren började Tore Frängsmyr arbeta som frilansreporter för lokaltidningen. Han cyklade runt med sin lådkamera, fotograferade och skrev om vad som tilldragit sig i nyhetsväg på bygden. Och då detta inte var så mycket – i stort sett bara bönemöten och fotbollsmatcher

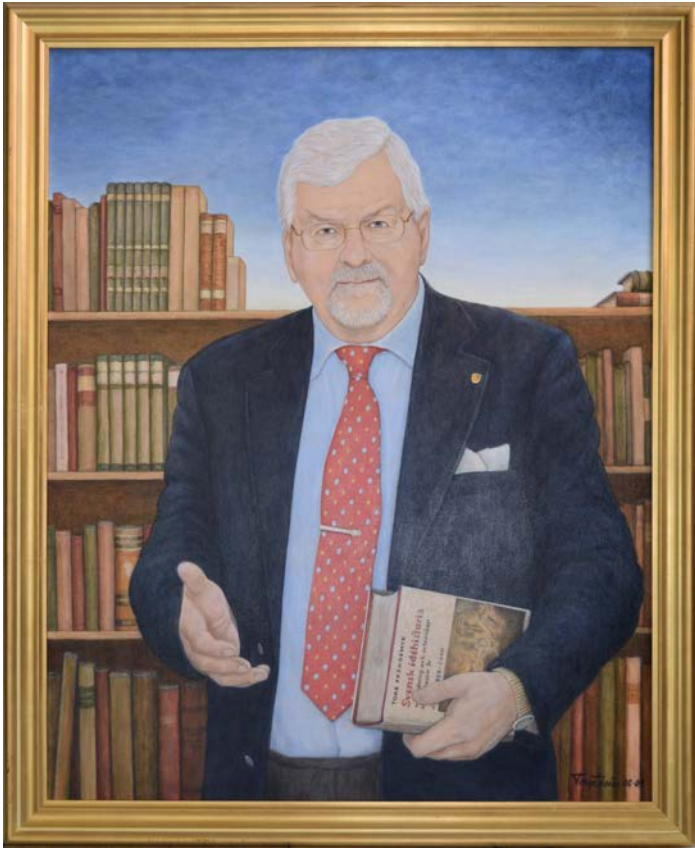
– och då han fick betalt per rad, så utvecklade han tidigt en rapp och fångslande penna som kom att tjäna honom livet ut.

Efter studentexamen i Skellefteå började Tore Frängsmyr studera litteraturhistoria vid Uppsala universitet, men övergav det då han, med sina egna ord, fann ämnet ”så fullt av grundlöst tyckande”. I stället valde han idé- och lärdomshistoria och disputerade år 1969 med Sten Lindroth som handledare.

Efter ett drygt decennium som forskare och lärare i Uppsala fick Tore Frängsmyr 1981 en professur vid Tema Teknik och social förändring vid Linköpings universitet. År 1982 erhöll han en personlig professur i vetenskapshistoria vid dåvarande HSRF, vilken han valde att förlägga till Institutionen för idé- och lärdomshistoria i Uppsala (där herr Gunnar Eriksson nyligen hade efterträtt Sten Lindroth på professuren). Inom institutionens hägn grundade Tore Frängsmyr Avdelningen för vetenskapshistoria och var dess föreståndare under 25 år till 2007. HSRF-professuren överfördes till Uppsala universitet 1994, och år 2002 – vid en ålder då hans jämnåriga hade börjat fundera på pension – erhöll Tore Frängsmyr den nyinrättade Hans Rausing-professuren i vetenskapshistoria.

Det kan sägas med emfas – långt bortom dödsrunors panegyrik – att Tore Frängsmyr gjorde enastående insatser för att etablera ämnet vetenskapshistoria såväl nationellt som internationellt.

Nationellt, genom sin egen forskning och sina många publikationer. Doktorsavhandlingen *Geologi och skapelsetro* (1969) följdes av bl.a. *Wolfianismens genombrott* (1972) och *Upptäckten av istiden* (1976). Hans magnum opus var *Svensk idéhistoria: Bildning och vetenskap under 1000 år* i två volymer (2000). Stor uppmärksamhet tilldrog sig hans polemiska *Sökandet efter Upplysningen* (1993). Den gav upphov till en livlig debatt i pressen, vilken dock mynnade ut i skilda uppfattningar om hur begreppet ”Upplysning” borde definieras snarare än i åsiktsskillnader om det historiska skeendet. I den lilla boken *Historien om Pekingmänniskan* (1996) visade Frängsmyr vilka breda perspektiv en skicklig historiker kan måla upp utifrån en skenbart obetydlig episod i vetenskapernas

Tore Frängsmyr (1938–2017). Oljemålning av Tage Åsén 2009 (Norrlands nation, Uppsala).

historia. Han bidrog också till ämnets etablering i Sverige genom sin aktiva avdelning med dess seminarier och gästföreläsare, nyhetsblad, publikationsserie, sina många projekt och de konferenser han anordnade. Ja, han skapade och erbjöd en scen för en hel generation av yngre, svenska vetenskapshistoriker. Vi är många som står i djup tacksamhet till Tore Frängsmyr för den välkrottade manege som han erbjöd oss att trava runt i.

Internationellt bidrog Tore Frängsmyr genom sina täta kontakter med utländska vetenskapshistoriker. Tillsammans med kollegor i bl.a. Berkeley, Bologna och Paris drev han projekt, sommarskolor och konferenser vilka resulterade i publikationer som *Linnaeus: The man and his works* (1983), *The quantifying spirit in the 18th century* (1990) och *Solomon's house revisited* (1990). Tore Frängsmyr var generalsekreterare i International Union of History of Science 1989–1993 och George Sarton Chairholder i Gent 1991–1992. Genom sin internationella orientering var Tore Frängsmyr en föregångare inom svensk vetenskapshistoria; en djärv och ovanlig orientering vid Fyris stränder som han hade inlett redan 1972–1973 under ett år som gästforskare vid Clare Hall i Cambridge.

Historiografiskt så var Tore Frängsmyr ingen förkämpe för djärva teoretiska ansatser inspirerade av kontinental filosofi. I det delade han sak med Uppsala-skolan inom ämnet idé- och lärdoms historia; den så kallade "nordströmska traditionen" vars vetenskapliga metod av herr Lindberg och Ingemar Nilsson har beskrivits som "sunt förnuft och inlevelse". Ja, sedan rödvinet cirkulerat på post-seminarierna i Uppsala drog sig docenterna gärna sig till minnes hur Sten Lindroth 1954 hade refuserat Michel Foucault som doktorand, och dennes presumtiva avhandlingsmanuskript "Till vansinnets historia" såsom alltför fullt av spekulativa generaliseringar. Sten Lindroth – eller var det föregångaren Johan Nordström? – lär ha sagt: "Teori, det är något som man sysslar med när man inte har något att forska om".

Så extrem var inte Tore Frängsmyr, men han var en traditionalist som betonade den empiriska kartläggningen snarare än metodmässig eller

teoretisk problematisering. Han hade en orubblig tro på betydelsen av det historiska hantverket – primärforskningens primat, betydelsen av akribi, korrekta och enhetliga källhänvisningar – och detta i kombination med ett levande och nyansrikt språk. Själv var han i sin forskning och sina många publikationer, som den durkdrivna skribent han var, ett lysande exempel på detta.

Tore Frängsmyr invaldes i Vetenskapsakademien år 1984, och 1988 var han tillsammans med herr Jonsson en av grundarna av Vetenskapsakademiens Centrum för vetenskapshistoria vars förste föreståndare han var 1988–2006. Vid Vetenskapsakademiens 250-årsjubileum var han redaktör för jubileumsantologin *Science in Sweden* (1989). Även Nobelstiftelsen häftar i skuld till Tore Frängsmyr. Han var redaktör för dess årsbok *Les Prix Nobel* 1988–2005 och redan tidigt engagerad i tillkomsten av Nobelmuseet.

När Tore Frängsmyr skulle pensioneras, och hans Rausing-professur skulle återbesättas, anmälde sig flera utländska sökande, varav en också erhöll professuren. Detta inte minst till Tore Frängsmyrs egen stora häpnad – trots att han hade ägnat ett kvartssekels möda åt att söka internationalisera svensk vetenskapshistoria. Riktigt så var det ju inte tänkt.

Han var en ”*public intellectual*” som ofta publicerade sig på kultursidorna. Han var en av initiativtagarna till tidskriften *Tvärsnitt* vars redaktör han var 1979–1985, och under flera år, 1986–1996, axlade han ordförandeskapet för Nationalencyklopedins vetenskapliga råd. In i det sista arbetade han med att leda det stora projektet att skriva Uppsala universitets historia från 1800-talet och framåt, där sonen Carl utgett två delar.

För en bredare krets blev Tore Frängsmyr välkänd genom att under 23 år, 1988–2010, vara den som inför tv-kamerorna överräckte medaljer och diplom till Hans Majestät Konungen vid Nobelprisutdelningen i Konserthuset. Det var ett uppdrag som han fått överta från Vetenskapsakademiens överbibliotekarie Wilhelm Odelberg (kär och saknad också i denna akademi). För att markera sin egenart valde Tore att inte använda

vita glacéhandskar såsom Odelberg alltid burit när denne överlämnade medaljer och diplom till Majestätet. Men när Wilhelm Odelberg avled 2002 drog Tore på sig de vita handskarna och bar dem under följande år vid Nobelprisutdelningarna som en hyllning till föregångaren och vännen Wille.

Till Tores personliga egenskaper hörde en trofasthet till sitt norrländska ursprung – manifesterad bl.a. genom en för oss sörlänningar obegriplig kärlek till surströmming – och han var under nära tio år inspektor för Norrlands nation (där han 2003 efterträtt herr Strömholm). I sällskapslivet var Tore känd som en oöverträffad Karl Gerhard-imitatör, och till hans mindre kända talanger hörde kalligrafi.

Han efterlämnade hustrun Birgitta, fyra barn och många barnbarn. Han sörjs också av många tidigare kollegor, studenter och vänner. Jag lyser frid över hans minne.

Svante Lindqvist